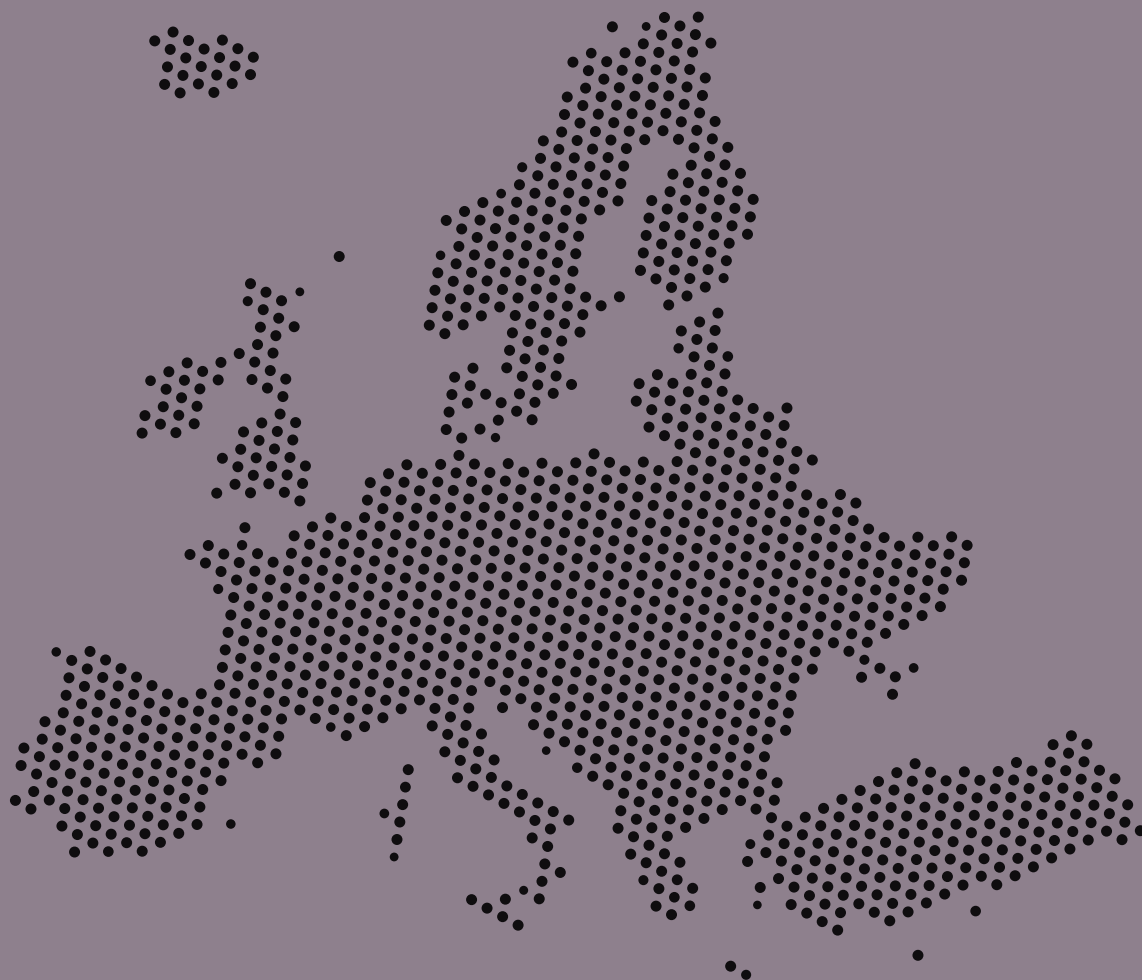

FRÅN BRYSSEL TILL KÖKSBORDET

*Så tycker partierna om
5 prioriterade frågor för
konsumenterna i EU-valet*

SVERIGES
KONSUMENTER

Genom en stark konsumentpolitik kan beslutsfattare i EU visa på direkta förbättringar i människors vardag. En stark konsumentpolitik är att stå på medborgarnas sida.

Sveriges Konsumenter
maj 2019

Illustration:
Omslag: Shutterstock

Konsumentrörelsens gemensamma rekommendationer i Europaparlamentsvalet 2019

Medborgarna i EU är inte bara väljare utan även konsumenter. Det är människor som bryr sig om den mat de äter, att produkter är säkra, möjligheten till hållbara val och att ha makt att få rätt att inte luras av företag. Majoriteten av alla lagar som berör konsumenter beslutas inom EU. Därför är det viktigt att de politiker som väljs till Europaparlamentet arbetar för konsumenternas och medborgarnas bästa. Att värna konsumenterna är också en förutsättning för att marknaden i EU ska fungera och utvecklas. Det krävs en balans i styrka och rättigheter mellan dem som producerar och säljer och dem som köper och konsumerar.

Många har svårt att se vad EU egentligen betyder i vardagen. Men här ger maten, bankerna, kemikalier och andra konsumentnära frågor en tydligare bild. De senaste decennierna har EU varit en stark kraft för förbättring inom dessa och flertalet andra konsumentfrågor. Att lyfta konsumentfrågorna bidrar till att öka intresset för EU och vad valet faktiskt handlar om.

Inför den kommande mandatperioden vill vi, tillsammans i den europeiska konsumentrörelsen BEUC, lyfta fem prioriterade konsumentfrågor:

1. Artificiell intelligens i konsumenternas tjänst

2. Längre livslängd för produkter

3. Förenklad hälsomärkning för mat

4. Tillgång till mediciner till konkurrenskraftiga priser

5. Stopp för skadliga kemikalier

Dessa frågor kommer påverka hundratals miljoner människors liv, nu och år framöver. De måste prioriteras av de nyvalda beslutsfattarna i Europaparlamentet.

I ljuset av detta har vi låtit de nio svenska partier som idag sitter i Europaparlamentet ta ställning till 22 krav som baseras på BEUC:s krav. Här presenterar vi svaren, som kan sätta konsumenternas frågor i fokus såväl före som efter valet den 26 maj. Svarsalternativen var:

JA, vi instämmer

Vi instämmer delvis

NEJ, vi instämmer inte

1. ARTIFICIELL INTELLIGENS I KONSUMENTERNAS TJÄNST

Användningen av automatiserat beslutfattande som baseras på algoritmer kommer i grunden att förändra våra samhällen. Den snabba utvecklingen inom artificiell intelligens (AI) kommer att ge konsumenter användbara och effektiva produkter och tjänster. Men utmaningarna är stora och det behövs ambitiösa strategier för att se till att produkter och tjänster är säkra och följer lagar och regler. Det är viktigt att redan nu motverka diskriminering, integritetsproblem och brist på transparens i utvecklingen av AI.

Vad är på gång i EU?

I april 2018 publicerade EU-kommissionen en handlingsplan om artificiell intelligens där det framgick på vilka områden åtgärder behövs. Tre huvudområden har identifierats:

1. Finansiellt stöd
2. Förberedelser för socioekonomiska förändringar
3. Säkerställa lämpligt etiskt och lagmässigt ramverk

Tyvärr har handlingsplanen inte följts av konkreta förslag.

Konsumentrörelsens rekommendationer

- Produkter och tjänster som baseras på AI ska vara användarvänliga och i överensstämmelse med lagstiftningen. De måste respektera EU:s konsument-, säkerhets- och dataskyddsregler. Dessutom får de aldrig utgöra ett hot mot den personliga integriteten eller diskriminera användare.
- Användaren måste kunna motsätta sig, ifrågasätta och förändra automatiserade beslut. Dessutom krävs att besluten, vägen till besluten och de parametrar som används redovisas för användaren.
- EU måste skapa nya regler för produktansvar för att skydda människor som skadas av farliga eller bristfälliga digitala produkter eller tjänster.
- Politiska beslutfattare bör analysera i vilken mån EU:s konsumentlagstiftning räcker till för utmaningarna inom AI och den digitala ekonomin. EU bör dessutom undersöka om det behövs sektorsspecifika regler för hälso-, finans- och energitjänster.
- Företag bör införa effektiva mekanismer för granskning av AI:s användning av data. Granskning av automatiserat beslutfattande bör utföras av oberoende tredje part eller av myndighet.

1.1 Konsumenters rättigheter måste i grunden stärkas för produkter och tjänster som baseras på AI. De ska vara användarvänliga och får inte utgöra ett hot mot den personliga integriteten eller diskriminera användare.

	
	
	

Kommentarer:

Moderaterna: Generellt sett anser vi att lagar och regler behöver uppdateras i takt med den tekniska utvecklingen. Detta är dels nödvändigt för att stärka den personliga integriteten men även för att föråldrade regelverk inte ska riskera att hämma konkurrens och innovation.

1.2 Användaren måste kunna motsätta sig, ifrågasätta och förändra automatiserade beslut. Dessutom krävs att besluten, vägen till besluten och de parametrar som används redovisas öppet och är tillgängliga för användaren.

Kommentarer:

Socialdemokraterna: Utvecklingen av AI ställer oss inför nya utmaningar, inte minst när det gäller applikationer i offentlig sektor. Användningen av AI-algoritmer måste vara transparent och förståelig. Användningen av AI gör att vi behöver ta ställning till nya moraliska och juridiska frågor och innebär utmaningar för t.ex. rättsstatens funktioner och automatisering av myndighetsbeslut. Vi ser att Sverige har möjlighet att ta en ledarroll inom etisk, säker och hållbar användning av AI genom att aktivt arbeta med frågan nationellt och driva den internationellt, detta vill vi arbeta vidare med.

Moderaterna: Transparens kommer vara avgörande för att vi ska kunna nå en utveckling med hållbar AI.

1.3 EU måste skapa nya regler för produktansvar generellt och i synnerhet för att skydda människor som tar skada av osäkra eller bristfälliga digitala produkter eller tjänster.

Kommentarer:

Vänsterpartiet: Vi anser givetvis att produkter ska vara säkra och att inte någon ska ta skada vid användningen av dem, men eftersom det är oklart vilka produkter som avses och vad som här menas med skada kan vi inte svara tydligare än ovan.

Socialdemokraterna: Många av de regelverk och riktlinjer som Sverige har att förhålla sig till kommer från EU. För att Sverige ska kunna tillgodoräkna sig satsningar som görs inom EU:s ramverk och säkerställa ett fullgott skydd för människor är det viktigt att det finns strukturer och kompetens på plats. Sverige behöver därför delta i den europeiska debatten kring AI och ta en aktiv roll i EU:s arbete om digitalisering och AI.

Miljöpartiet: Vi behöver stärka och utveckla det regelverk som finns kring konsumentskyddet för digitala produkter och tjänster.

Centerpartiet: Människor ska alltid vara trygga med de produkter som finns på EU:s inre marknad. Därför driver Centerpartiet på för att de höga standarder på produktsäkerhet som vi vill se generellt ska gälla för alla produkter på den inre marknaden. Vi vill se ett regelverk som återspeglar detta.

Liberalerna: Produktansvaret är en grundläggande princip i Liberalernas konsument- och klimatpolitik. Även digitala produkter och tjänster ska omfattas av dessa principer.

Moderaterna: Det är väsentligt att uppdatera reglerna för produktansvar i de fall då regelverket föråldras i förhållande till exempelvis den digitala utvecklingen.

1.4 Politiska beslutsfattare måste tillse att EU:s konsumentlagstiftning stärks för att möta utmaningarna inom AI och den digitala ekonomin. EU måste dessutom ta fram sektorspecifika regler för hälso-, finans- och energitjänster.

Kommentarer:

Socialdemokraterna: Det är självklart att konsumentlagstiftningen måste ses över och stärkas i ljuset av ny teknik. Däremot är det inte säkert att det måste ske genom sektorspecifika regler för just de nämnda sektorerna.

Miljöpartiet: Vi är positivt inställda till sektorspecifika riktlinjer och lagstiftning om inte samma mål kan uppnås med andra medel.

Centerpartiet: Centerpartiet håller helt med att konsumentlagstiftningen måste täcka alla delar av ekonomin också den digitala. För oss är det viktigt att vi har generella regler som ger samma höga standard för alla sektorer. Där specifika regler behövs så ser vi också att de kan användas.

Liberalerna: Konsumentlagstiftningen ska omfatta alla varor och tjänster, även digitala. Särslagstiftning ska undvikas, men kan vara nödvändig i särskilda sektorer.

Moderaterna: Vår bedömning är att det krävs en del sektorspecifika regler då förutsättningarna skiljer sig så pass kraftigt åt.

1.5 Företag ska tillse att effektiva mekanismer finns på plats för granskning av AI:s användning av data. Granskning av automatiserat beslutsfattande ska utföras av oberoende tredje part eller myndigheter med specifikt ansvar för dessa frågor.

Kommentarer:

Socialdemokraterna: Det måste finnas granskning av hur AI använder den data som samlas in. De exakta formerna för denna granskning kan variera.

Moderaterna: Detta är en viktig fråga, exakt hur utformningen av denna granskning ska utföras behöver ses över noggrant.

Feministiskt initiativ: Ja, men det är viktigt att säkerställa att även den information som framkommer vid granskning hanteras på ett sådant sätt att individens integritet skyddas.

2. LÄNGRE LIVSLÄNGD FÖR PRODUKTER

Många upplever att deras produkter går sönder för fort. Så kallat ”planerat åldrande” är en realitet. Det kan handla om skrivare och smarta telefoner som krånglar när garantin eller reklamations tiden precis gått ut och som inte lönar sig att reparera. Eller eltandborstar och kaffebryggare som slutar fungera och saknar reservdelar. Den ökande mängden av produkter som kasseras är skadlig både för miljön och för konsumenternas plånböcker.

Vad är på gång i EU?

I EU:s handlingsplan för cirkulär ekonomi från 2015 understryks det att produkter borde hålla längre och vara lättare att reparera. Detta kan ske genom ökad information om livslängd till konsumenten, förbättrad produkt design och tillgång till reservdelar samt ökad livslängd för mjukvaror. Trots detta löfte har inget lagförslag lagts av Kommissionen.

Konsumentrörelsens rekommendationer

- Hållbarhet och lång livslängd bör vara utgångspunkten vid produkt design. Ekodesign-reglerna tvingar vissa produkter till miljöanpassning och i vissa fall utökad livslängd. Dessa regler har bland annat inneburit lägre energiförbrukning. Samhället skulle bli mer hållbart om EU systematiskt inkluderade hållbarhet och livslängdskriterier utöver energianvändningskrav.
- En produkts förväntade livslängd, relaterade kostnader och reparationsmöjligheter bör lämnas som information till konsumenten redan när de köper en produkt.
- Längre reklamations tider behövs. Reklamations tiden är i Sverige tre år men endast under de första sex månaderna är det upp till säljaren att bevisa att felet inte beror på ett ursprungligt fel. Därefter måste konsumenten bevisa ursprungligt fel, vilket ibland kan vara svårt. Bevisbördan borde istället ligga på säljaren i åtminstone två av tre år. Produkter med en lång förväntad livstid, så som tvättmaskiner, TV-apparater och bilar, bör ha utökad reklamations tid utöver de lagstadgade tre åren.
- Reservdelar bör göras mer tillgängliga och prisvärda. Därigenom kan konsumenter exempelvis reparera sin trasiga tvättmaskin eller skrivare istället för att köpa en ny. Reservdelar och reparationshandböcker bör vara tillgängliga under produktens hela förväntade livslängd.
- Programvaruuppdateringar ska erbjudas under en produkts hela förväntade livslängd. Konsumenter bör informeras redan innan köpet om hur länge uppdateringar erbjuds och för vilket ändamål, dvs. om det avser även funktionalitetsuppdateringar eller endast säkerhetsuppdateringar.
- IT-säkerhet måste garanteras för alla uppkopplade produkter under hela den förväntade livslängden.

2.1 Hållbarhet och lång livslängd måste vara utgångspunkten vid produktdesign. För att samhället ska bli mer hållbart måste EU systematiskt inkludera hållbarhet och livslängdskriterier utöver energikrav i energidesign-reglerna.

Kommentarer:

Miljöpartiet: Vi vill ställa krav på design så att saker är lättare att reparera och återanvända. Inget ska slängas – en gammal telefon ska kunna bli en ny. Tillverkare ska inte tillåtas planera för att produkter ska gå sönder snabbt eller efter en viss tid, för att öka försäljningen av nya saker. Vi vill gynna öppen källkod och öppna standarder, då de bland annat förlänger produkters livslängd.

Liberalerna: Hållbarhetskrav ska ställas på produktion. Att få fram produktspecifika livslängdskriterier kan vara svårt och ibland onödigt krångligt. Det viktigaste är att produkter produceras så att återvinning och återanvändning möjliggörs.

Moderaterna: Produkters livslängd är viktigt för att säkerställa hållbara produkter. Samtidigt vill vi primärt stärka konsumenterna genom tydliga krav på information om produkters miljö- och klimatpåverkan.

Sverigedemokraterna: Vi delar strävan om att produkters livslängd bör förlängas. Vi tror dock inte att ökad byråkrati och regelbörda från EU-nivå är en framgångsrik lösning. Bättre lösningar går ut på att införa längre garantitider och hårda krav.

Feministiskt initiativ: Detta är en viktig del i vår ekonomiska politik.

2.2 Information om en produkts förväntade livslängd, relaterade kostnader och reparationsmöjligheter ska lämnas till konsumenter redan vid köptillfället.

Kommentarer:

Miljöpartiet: Vi tror det vore bra med denna typ av märkning i den mån det är möjligt och är ett incitament för företagen att tillverka produkter som håller längre.

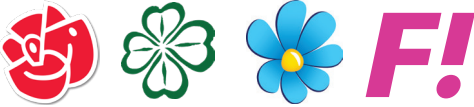
Moderaterna: Från politiskt håll, både i Sverige och i EU, bör vi stärka konsumenterna genom krav på information om produkters miljö- och klimatpåverkan. Moderaterna vill bl.a. utreda vilka varor och tjänster som bör omfattas av striktare informationskrav gällande klimat- och miljöpåverkan med utgångspunkt i en livscykelanalys.

Kristdemokraterna: Att kunder får ökade möjligheter att reparera produkter är klokt, men att reglera på denna detaljnivå tror vi inte gagnar varken konsumenter eller företag, och frågan borde inte regleras på EU-nivå.

Sverigedemokraterna: Utfästelser om en produkts livslängd måste omfattas av garantin.

2.3 Längre reklamationstider behövs. Reklamationstiden är i Sverige tre år men endast under de första sex månaderna är det upp till säljaren att bevisa att felet inte beror på ett ursprungligt fel. Säljarens bevisbörda borde utökas till åtminstone två av tre år. Produkter med en lång förväntad livstid, så som tvättmaskiner, tv-apparater och bilar, bör ha utökad reklamationstid utöver de lagstadgade tre åren.

Kommentarer:

Vänsterpartiet: Vänsterpartiet vill se en utredning om stärkt reklamationsrätt i minst tre år där det är upp till företaget att bevisa att det inte handlar om kvalitets- eller fabrikationsfel.

Miljöpartiet: Vi är positiva till att se över reklamationstiderna och dess utformning.

Liberalerna: För att främja utvecklingen av mer hållbara produkter och stärka konsumentmakten bör en förstärkt reklamationsrätt utredas närmare.

Moderaterna: Regeringens utredning "Från värdekedja till värdecykel" föreslår att Sverige bör verka i EU för att skifta bevisbördan i reklamationsrätten, genom att förlänga perioden då säljaren har bevisbördan från nuvarande sex månader till två år. Förslaget har ännu inte tagits vidare av regeringen, men vi ser fram emot att analysera effekterna av detta förslag framöver.

Kristdemokraterna: Tidsperioden behöver utökas till konsumentens fördel men vi vill utreda detta innan vi sätter ner foten för hur lång tid. Däremot anser vi inte att detta bör regleras på EU-nivå.

2.4 Reservdelar måste göras mer tillgängliga och prisvärda. Därigenom kan konsumenter exempelvis reparera sin trasiga tvättmaskin eller skrivare istället för att köpa en ny. Dessutom ska reservdelar och reparationshandböcker vara tillgängliga under produktens hela förväntade livslängd.

Kommentarer:

Liberalerna: Samhället måste ställa om till att öka återanvändning och återvinning av produkter. För detta måste det bli enklare att reparera produkter, både konsumenten själv och hantverkare.

Moderaterna: Tillgången till reservdelar är en viktig beståndsdel i att ställa om till mer hållbara produkter, och stärker även konsumenternas incitament till hållbar konsumtion genom att möjligheterna till reparation av produkter förbättras. Prissättningen bör styras av marknaden.

Kristdemokraterna: Att kunder får ökade möjligheter att reparera produkter är klokt, men att reglera på denna detaljnivå tror vi inte gagnar varken konsumenter eller företag, och frågan borde inte regleras på EU-nivå.

2.5 Programvaruuppdateringar ska erbjudas under en produkts hela förväntade livslängd. Konsumenter ska informeras redan innan köpet om hur länge uppdateringar erbjuds och för vilket ändamål, dvs. om det avser även funktionalitetsuppdateringar eller endast säkerhetsuppdateringar.

Kommentarer:

Miljöpartiet: Vi instämmer, vill även gynna öppen källkod och öppna standarder. Det förlänger produkters livslängd.

Liberalerna: Regler som avser att öka hållbarheten i samhället får inte hämma den tekniska utvecklingen då det motverkar syftet. Information om tidsramen för uppdateringar innan köp kan i vissa fall vara mycket svårt att ge på ett sätt som inte hämmar den tekniska utvecklingen.

Moderaterna: Inom ramen för Sveriges och EU:s arbete vad gäller cirkulär ekonomi ser vi ett behov av att se över flertalet frågor kopplade till hållbarhet och produkters livslängd.

Kristdemokraterna: Att kunder får ökade möjligheter att reparera produkter är klokt, men att reglera på denna detaljnivå tror vi inte gagnar varken konsumenter eller företag, och frågan borde inte regleras på EU-nivå.

2.6 IT-säkerhet måste garanteras för alla uppkopplade produkter under hela den förväntade livslängden.

Kommentarer:

Liberalerna: Konsumenter som köper varor där IT-säkerhet utlovas ska kunna förvänta sig att den gäller under hela den förväntade livstiden.

Moderaterna: Det är viktigt att säkerställa en god IT-säkerhet för konsumenter, men samtidigt kan IT-säkerheten påverkas av yttre faktorer som är mycket svåra att kontrollera.

Kristdemokraterna: Att kunder får ökade möjligheter att reparera produkter är klokt, men att reglera på denna detaljnivå tror vi inte gagnar varken konsumenter eller företag, och frågan borde inte regleras på EU-nivå.

3. FÖRENKLAD HÄLSOMÄRKNING FÖR MAT

Varannan europé är överviktig eller lider av fetma, när det gäller barn är det en av tre. Övervikt innebär allvarliga konsekvenser för den egna hälsan men också höga kostnader för sjukvårdssystemet. I dagens samhälle gör konsumenten sina val inom några sekunder, därför krävs livsmedelsmärkningar som gör hälsosamma val enklare.

Vad är på gång i EU?

Numera måste all mat och icke-alkoholhaltiga drycker ha fullständig näringsdeklaration på baksidan av förpackningen. Men att förstå siffrorna med procent och portionsstorlekar är svårt för många. Ett sätt att göra det enklare är att färgkoda siffrorna. Tyvärr finns inga enhetliga regler inom EU kring färgkodning, vilket lett till en förvirrande blandning av märkningar där vissa är mer användbara än andra.

EU-regler om hälsopåståenden har funnits i tio år, för att konsumenter inte ska luras tro att livsmedel är mer hälsosamma än vad de faktiskt är. Trots detta fortsätter företag att marknadsföra produkter med höga innehåll av fett, salt och socker genom förvirrande och ibland falska hälsopåståenden.

Konsumentrörelsens rekommendationer

- Alla konsumenter i EU ska enkelt kunna göra ett hälsosammare val i livsmedelsbutiken genom en gemensam, obligatorisk näringsdeklaration som räknar per 100 gram och genom färgkodning av trafikljusmodellen.
- Konsumenter ska inte vilseledas av hälsopåståenden om i grunden ohälsosamma produkter med ett högt innehåll av fett, socker och/eller salt. Därför måste EU-kommissionen definiera för vilka produkter som hälsopåståenden får göras.

3.1 Alla konsumenter i EU ska enkelt kunna göra ett hälsosammare val i livsmedelsbutiken genom en förenklad och obligatorisk näringsdeklaration. Denna ska visualiseras genom färgkodning av trafikljusmodell, baserat per 100 gram av livsmedlet.

Kommentarer:

Vänsterpartiet: Vi ställer oss bakom krav på märkning som tydliggör och förenklar information om hälsoaspekter men har inte tagit ställning för en exakt utformning.

Miljöpartiet: Vi förespråkar en ”trafikljusmärkning” som med enkla färger ger information om energivärde, socker, fett, mättade fettsyror och salthalt i en produkt. På så sätt kan konsumenterna snabbt få en uppfattning om möjliga hälsoeffekter.

Centerpartiet: Centerpartiet menar att mer makt och kunskap till konsumenten är det som i slutändan kommer att bidra med störst förändring i samhället. När du vet vad det är för produkter du köper och har möjlighet att välja bort de produkter som inte är miljövänliga eller producerade på ett bra sätt så kommer förändringen att komma. För oss är det viktigt att konsumentinformation är tydlig och enkel att förstå - vi har däremot ännu inte bestämt vilken detaljutformning vi vill se.

Liberalerna: Märkning är avgörande för att konsumenter enkelt ska kunna göra informerade val. Liberalerna anser att EU ska utarbeta en gemensam märkning där information som näringsinnehåll tydligt framgår.

Moderaterna: Vi är positiva till en förbättrad konsumentinformation, men exakt hur sådan information ska se måste dock föregås av en noggrann utredning.

Kristdemokraterna: Vi anser inte att en sådan märkning på EU-nivå är ändamålsenlig.

Sverigedemokraterna: Vi vill införa obligatorisk innehållsdeklaration för alla konsumtionsvaror, inklusive t.ex. alkoholhaltiga drycker. Däremot tror vi inte att en förenklad trafikljusmodell är en rimlig lösning på EU-nivå. Konsumenters egna medvetenhet om näringsmåste istället öka.

Feministiskt initiativ: Vi anser att den viktigaste åtgärden ligger hos producenten, då med särskilt fokus på ekologisk hållbarhet. Ökad andel vegetabilier och skärpta miljökrav kommer även ha direkt hälsofördelar.

3.2 Konsumenter ska inte vilseledas av hälsopåståenden om i grunden ohälsosamma produkter med ett högt innehåll av fett, socker och/eller salt. Därför måste EU-kommissionen definiera för vilka produkter som hälsopåståenden får göras.

Kommentarer:

Centerpartiet: Vi tror att den ökande efterfrågan på hälsosamma livsmedel från konsumenthåll komma att skapa incitament för marknaden själv att hitta mätningssystem. Obligatoriska system bör därför komma från matbranschen själva, inte från politiskt håll. I sak är vi för en ökad upplysning mot konsument av näringsdeklaration.

Moderaterna: Enligt dagens system får hälsopåståenden endast användas om de är godkända av EU-kommissionen. Det är rimligt att produkter som påstår sig ha positiva hälsoeffekter också kan backa upp detta med vetenskapligt stöd. Det är också rimligt att kontinuerligt se över detta regelverk.

Kristdemokraterna: Självklart bör matförpackning inte felaktigt deklarerats som hälsosamma, men det är inte säkert att den lämpligaste nivån för beslut om detta är EU.

Sverigedemokraterna: Vi instämmer i att vilseledande hälsopåståenden bör regleras. Däremot bör inte EU-kommissionen definiera vad som är hälsosamt eller ej. I många EU-länder hindrar höga priser och bristande tillgång till mediciner konsumenter att få den behandling de behöver. Det händer också att nya mediciner godkänns trots otillräckligt vetenskapligt underlag. Detta hotar konsumenters hälsa.

Feministiskt initiativ: Se ovan. Större krav på miljö- och klimathänsyn vid produktion kommer ha en positiv effekt. Vi är dock inte emot märkningar som sådant, men anser att det är produktionen som är nyckeln till förändring.

4. TILLGÅNG TILL MEDICINER TILL KONKURRENSKRAFTIGA PRISER

I många EU-länder hindrar höga priser och bristande tillgång till mediciner konsumenter att få den behandling de behöver. Det händer också att nya mediciner godkänns trots otillräckligt vetenskapligt underlag. Detta hotar konsumenters hälsa.

Vad är på gång inom EU?

Idag är tillgång till mediciner ett problem på många håll i Europa, även om situationen varierar från land till land. Höga priser tvingar stater till svåra val kring vilka behandlingar man ska subventionera. Resultatet kan bli att nya, effektiva mediciner aldrig når behövande patienter. I Skottland är priset för en medicin mot bröstcancer så hög att regeringen vägrar subventionera den. I vissa andra fall har endast ett fåtal patienter fått subventionerad medicin medan andra har nekats.

Mycket av forskningen kring nya mediciner finansieras genom skattemedel, detta speglas inte i det pris på läkemedel som sätts av läkemedelsföretag. Konsumenter kan därför betala dubbelt för sina mediciner – både som skattebetalare och patienter.

Konsumentrörelsens rekommendationer

- För att identifiera de säkraste och mest kliniskt effektiva behandlingarna och därigenom minska medicinpriserna, behövs en ny EU-lagstiftning för att säkerställa ett fördjupat samarbete om utvärderingar av medicinska metoder (HTA).
- EU:s regelverk måste reformeras så att läkemedelsföretag tvingas dela relevanta kliniska data som underlag för prissättning och för bedömning om inkludering i läkemedelsförmånen.
- Patienter som erbjuds tidiga behandlingar av nya mediciner måste ges samma skydd som deltagare i kliniska studier genom garanterade och likvärdiga säkerhetsrutiner.

4.1 För att identifiera de säkraste och mest kliniskt effektiva behandlingarna och därigenom minska medicinpriserna, behövs en ny EU-lagstiftning för att säkerställa ett fördjupat samarbete om utvärderingar av medicinska metoder (HTA).

Kommentarer:

Socialdemokraterna: Det är viktigt med fördjupat samarbete inom EU på detta område men vi vill samtidigt behålla den nationella kompetensen för vilka läkemedel som ska godkännas.

Miljöpartiet: Det är viktigt med bra samarbete om utvärderingar av medicinska metoder men inte nödvändigtvis genom lagstiftning, samma mål kan troligtvis uppnås genom andra samsarbetsmetoder än tvingande lagstiftning.

Moderaterna: Ett mer effektivt system för utvärdering av nya medicinska metoder behövs för patienternas skull. Syftet med att undanröja hinder på den inre marknaden är gott, med enhetliga krav på dokumentation och förutsägbarhet för konsumenter och företag. Enskilda medlemsstater ska dock kunna lägga till andra delar i utvärderingen, sådant som t.ex. handlingar om etik, anpassningar till lokala sammanhang eller hälsoekonomi.

Sverigedemokraterna: Vi instämmer i ambitionen, men anser inte att EU är det primära organet för ett sådant arbete.

Feministiskt initiativ: Tillgång till rätt mediciner är en fråga om mänskliga rättigheter och något vi prioriterar. Vi anser att en alltför liberal marknad bär ett stort ansvar och vi bör därför diskutera hur vi kan ändra vårt system för att garantera mänskliga rättigheter i alla led.

4.2 EU:s regelverk måste reformeras så att läkemedelsföretag tvingas dela relevanta kliniska data som underlag för prissättning och för bedömning om inkludering i läkemedelsförmånen.

Kommentarer:

Socialdemokraterna: Vi tror att det är svårt att begränsa den fria prissättningen på läkemedelsmarknaden på det sättet. Läkemedelsförmånernas omfattning är olika i medlemsländerna och beslutas i varje land. Vi ser i dagsläget inte skäl att ändra detta.

Moderaterna: Helt nyligen lade Läkemedelsutredningen fram sin analys och sina förslag gällande hur man vill se inriktningen på ett framtida system för finansiering, subvention och prissättning av läkemedel. Vi kommer nu noggrant att analysera dessa förslag och lyssna in remissinstansernas synpunkter. Vi är inte beredda att i dagsläget föreslå ändringar i EU:s regelverk gällande läkemedel och läkemedelsföretag.

4.3 Patienter som erbjuds tidiga behandlingar av nya mediciner måste ges samma skydd som deltagare i kliniska studier genom garanterade och likvärdiga säkerhetsrutiner.

Kommentarer:

Moderaterna: Det är betydande skillnader mellan att vara deltagare i en klinisk studie i jämförelse med att som patient få ta del av tidiga behandlingar av nya godkända mediciner. Att kunna ge exakt samma skydd är inte möjligt. När en klinisk studie ska genomföras ska ett antal lagar och regler följas för att forskningsstudien ska vara laglig. Denna lagstiftning syftar till att skydda människor som deltar i studien och att fungera som en kvalitetssäkring. Etik och regler som gäller vid forskning utgår bl.a. från internationella konventioner och internationell lagstiftning.

Kristdemokraterna: Att stärka patientsäkerheten är viktigt, men det är inte självklart att frågan ska avgöras på EU-nivå.

4.4 Den aktiva substansen i läkemedel måste tydligare framgå på läkemedelsförpackningen för att göra det enklare för konsumenter vid byte till annat generiskt läkemedel.

Kommentarer:

Liberalerna: EU-lagstiftningen kräver sedan länge att den aktiva substansen tydligt ska framgå på läkemedelsförpackningar. Det tycker vi i Liberalerna är bra och vi är öppna för att se över hur detta skulle kunna bli ännu tydligare. Det är viktigt att det är lätt för konsumenter och patienter att förstå sina läkemedel.

Moderaterna: Det behövs mer och bättre information till patienterna vid byte till annat generiskt läkemedel. Detta för att skapa ökad trygghet och minska risken för oklarheter och missförstånd. Tydligare information kan bidra till högre patientsäkerhet och tryggare läkemedelsanvändning. Generiskt utbyte är ett helt centralt sätt att ta till vara på den ökade konkurrensen och därmed kunna sänka priser på läkemedel till patienterna och även de totala samhällskostnaderna.

Kristdemokraterna: Patientens bästa ska vara utgångspunkten, men det är inte självklart att frågan ska avgöras på EU-nivå.

Feministiskt initiativ: Se kommentar ovan. Vi anser att kärnan till problemet ligger i en liberal marknad där företag kan tjäna stora pengar på sjukomar. Det är ett system som måste förändras i grunden.

5. STOPP FÖR SKADLIGA KEMIKALIER

Kroniska och allvarliga sjukdomar så som cancer, hjärt-kärlsjukdomar, fertilitetsproblem, fetma och allergier ökar inom EU. En av orsakerna är troligtvis exponering av farliga kemikalier. Produkttester som utförs av BEUC-medlemmar – nationella konsumentorganisationer – visar gång på gång att skadliga kemikalier finns i produkter som konsumenterna dagligen kommer i nära och långvarig kontakt med. Exempel är kläder, skor, leksaker, hygienprodukter för både barn och vuxna, kosmetika och matförpackningar. Många kemikalier är heller inte kontrollerade. Dessutom utsätts konsumenterna för farliga kemikalier i onödan, eftersom produkter ofta inte behöver innehålla dem.

På gång i EU

Inom EU finns lagar som förbjuder användningen av kemikalier som kan orsaka cancer, genförändringar eller skada vår reproduktiva hälsa i kosmetika, leksaker och matförpackningar av plast. Ett första steg mot reglering av hormonstörande ämnen togs nyligen. Det gör att EU har världens mest ambitiösa kemikalielagstiftning.

Men lagstiftningen som förebygger förekomsten av giftiga ämnen är varken systematisk eller konsekvent och omfattar endast ett fåtal ämnen, produkter och användningsområden. Den innehåller dessutom ofta undantag. Där det finns regler är tillämpningen svag och ojämn. I en EU-granskning visade det sig att en av fem leksaker innehåller farliga ftalater – trots att ett förbud funnits i nästan två årtionden.

I Eurobarometern 2017 rapporterade 84 procent av konsumenterna att de är oroad för kemikalier i vardagsprodukter, en fördubbling från tidigare mätningar. De säger sig även sakna information om kemikalier i produkterna som de köper.

Konsumentrörelsens rekommendationer

- Produkter för barn måste vara fria från cancerframkallande ämnen.
- Särskilda EU-regler om gränsvärden för skadliga kemikalier i hygienprodukter (exempelvis blöjor och mensskydd) måste införas.
- EU:s lagstiftning om kemikalier i konsumentprodukter måste moderniseras för att även ta hänsyn till kumulativa effekter av kemikalieexponering, den s.k. cocktail-effekten. Gränsvärden ska inte endast utgå ifrån enskilda substanser utan måste ta hänsyn till att konsumenterna ständigt exponeras för en rad skadliga kemikalier.
- Konsumenterna ska garanteras lättförståelig samt tillförlitlig information om kemikalier genom enhetlig och tydlig märkning.

5.1 EU måste tillse att produkter för barn är fria från cancerframkallande ämnen.

Kommentarer:

Moderaterna: Bevisat farliga ämnen ska förbjudas.

Sverigedemokraterna: Det är naturligtvis oerhört viktigt, att produkter som säljs på den inre marknaden inte ska utgöra en fara för konsumenterna. Och barn kan vara extra känsliga. Man bör med mycket bred marginal använda sig av gränsvärden som garanterar konsumentens säkerhet. Dessa gränsvärden kan vid behov skärpas.

5.2 EU måste skydda konsumenter från hormonstörande ämnen genom att minska den totala exponeringen. Därför måste EU-kommissionen reglera ämnen i konsumentprodukter som bevisats vara hormonstörande samt de som misstänks vara hormonstörande.

Kommentarer:

Socialdemokraterna: Särskilt viktigt är detta när det är material som kommer i direkt kontakt med livsmedel eller hud. Och särskilt allvarligt är detta när det är produkter för barn, ammande kvinnor och andra sårbara grupper. Regeringen och de socialdemokratiska EU-parlamentarikerna har hårt drivit på EU-kommissionen för att den ska skärpa och skynda på sitt arbete.

Moderaterna: EU bör implementera kriterierna för hormonstörande ämnen, detta ska dock ske på ett riskbaserat sätt.

5.3 Särskilda EU-regler om gränsvärden för skadliga kemikalier i hygienprodukter (exempelvis blöjor och mensskydd) måste införas.

Kommentarer:

Vänsterpartiet: Vänsterpartiet är ett feministiskt parti. Det betyder att vi vill att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha lika rättigheter och möjligheter. Detta gäller även konsumentpolitiken där våra förslag syftar till att vi ska uppnå jämställdhet. För jämställdhet är inte något som kommer av sig självt. För att vi ska få ett jämställt samhälle krävs politisk vilja och konkreta förslag. En sådan sak är kvinnors rätt till reproduktiv hälsa. Inom konsumentpolitiken handlar det bl.a. om tillgång till giftfria mensskydd.

Socialdemokraterna: Särskilt viktigt är att få bort farliga kemikalier från produkter som möter bar hud eller direkt möter livsmedel - och därtill långvarigt. Skärpta gränsvärden är en metod. I andra fall måste det till ett rent förbud mot användning av det farliga ämnet - som exempelvis förbudet att använda ämnet Triklosan i hygienprodukter eller när vi i Sverige redan på 1970-talet totalförbjöd PCB i alla produkter och i all användning. (Trots det snurrar fortfarande PCB runt i våra ekosystem och kroppar! Den vetenskapen uppfordrar.)

Moderaterna: Ämnen som har bevisats farliga ska inte bara begränsas utan också helt förbjudas.

Sverigedemokraterna: Ja. En produkts användningsområde påverkar givetvis helhetsbedömningen och om konsumenten direkt exponeras bör det föranleda en försiktigare bedömning. Restriktioner ska ha breda säkerhetsmarginaler, men samtidigt ha saklig grund.

5.4 EU:s lagstiftning om kemikalier i konsumentprodukter måste moderniseras för att även ta hänsyn till kumulativa effekter av kemikalieexponering, den s.k. cocktail-effekten. Gränsvärden ska inte endast utgå ifrån enskilda substanser utan måste ta hänsyn till att konsumenter ständigt exponeras för en rad skadliga kemikalier. Försiktighetsprincipen är särskilt viktig i detta sammanhang.

Kommentarer:

Moderaterna: Moderaterna ser ett behov av utökad forskning på kombinationseffekter för att skapa bättre beslutsunderlag och säkerställa att kemikaliepolitiken vilar på en stabil vetenskaplig grund.

Sverigedemokraterna: Man bör göra en helhetsbedömning. Man bör då ta hänsyn till eventuella synergier mellan ämnen, vilket dock inte får vara hur spekulativt som helst. Lagstiftningen ska självklart vara i harmoni med vetenskapens landvinningar.

5.5 Konsumenter ska garanteras lättförståelig samt tillförlitlig information om kemikalier i produkter genom enhetlig och tydlig märkning.

Kommentarer:

Moderaterna: Både i Sverige och i EU bör vi stärka konsumenterna genom krav på information om produkters innehåll av bevisat farliga kemikalier.

SVERIGES KONSUMENTER

Sveriges Konsumenter är en oberoende ideell organisation som arbetar för ökad konsumentmakt. Vi verkar för alla konsumenters självklara rätt till skydd, inflytande och möjlighet att göra medvetna och hållbara val. Sveriges Konsumenter har 21 medlemsorganisationer.

Organisationen arbetar brett med konsumentfrågor, men lägger också särskilt fokus vid frågor som rör livsmedel, banktjänster, tillgänglighet, integritet på nätet och hållbar konsumtion.

Sveriges Konsumenter driver frågor både nationellt, inom EU och globalt och är medlem i den europeiska konsumentorganisationen BEUC, i Consumers International och i organisationen ANEC, konsumentrösten i standardisering.

BEUC har 43 medlemsorganisationer i 32 länder och är en välrespekterad och inflytelserik röst för konsumenterna gentemot EU:s institutioner. Sedan 2013 har vi ordförandeposten genom Örjan Brinkman.

Vi ger ut den oberoende och reklamfria tidningen Råd & Rön och driver på uppdrag av kommuner rådgivande konsumentvägledning.

Postadress: Box 38001, 100 64 Stockholm
Besöksadress: Hornsgatan 172
Telefon 08-674 43 00
info@sverigeskonsumenter.se
www.sverigeskonsumenter.se